

Földet
„osztott”
a pap,
borjút
küldött
a szovjet
parancsnok

Vándor-
cipő-
mozgalom

A fák
együtt
nőttek
a szabadsággal

10 000 lakás,
és a tanács is
mélyen
a zsebébe
nyúlt

A kerület
milliomosai

Lőrinc
az ország
kapuja

Sok vihart látott, vérrel áztatott föld. Ki tudja, mennyi mindent nem fogunk megtudni múltjából soha, de amit tudunk, az is könyvtárnyi terjedelmű. És ki ne szeretné tallózgatni letűnt korok hordalékai között? A patrióta megteszi, már csak azért is, mert számára a szűkebb szülőföld a világ közepe. Tagadnánk, hogy igaza van? Dehogy, ellenkezőleg. Legyünk valamennyien egyúttal patrióták is, de vigyázva, hogy saját kerítésünkön túl is lássunk. És ha okosan búvárkodunk, a kuriózumok, rég volt intimitásokon kívül sok mindent megláthatunk: a különbséget, az egyetemes és egyéni sorsok mérhető változásait. Hívták ezt a földet már Zenth Lewryncnek, Szentlőrinc-pusztának, Pestszentlőrincnek, majd 1950-től Pestimrével együtt Nagy-Budapest negyedik legnagyobb kerülete lett. Hol hát a vízváltás múlt és jelen között? A felsorolást záró esemény nem kis jelentőségű, de mi most az időkben öt évet még hátralépünk, egészen 1945-ig. A szabadság születéseként minden városban két dátumot tartanak nyilván: a helyit meg az országosat: 1945. április 4-ét. Induljunk el ezen a nyomon. Izelítőként kössünk csokorba néhány adatot, soroljuk fel magunk között is gyönyörűséggel emlegetett alkotásainkat. Egyén és közösség küzdelmét az anyaggal, hogy engedelmességre kényszerítse, s megteremtse azt, amit így hívunk: XVIII. kerület. Ismered, huszonkilenc éve a te országod.

A háborús örökség szörnyű volt. Kifosztott, megrongált gyárak, üzemek, megbénult közlekedés, felszaggatott sínek, szétlőtt vonatok, villamosok, földre szakított villamosvezetékek és romok, romok mindenfelé. És de nagy volt a vérvészeség is. Akik élve maradtak, a felszabadulás után azonnal hozzáláttak a romok eltakarításához, s mindezt az Állami telepen, a Piros iskolában és a Pirt gyárban felállított népkonyhák napi egy tál meleg ételén. Talán nem méltánytalan, ha krónikánkat éppen ezért a mezőgazdaság fejlődésével kezdjük: az egytál étel porciójától a mindenki számára természetes élelmiszerbőségig.

Lénárt Miklós 1929 óta lakik Lőrincen, ismeri mint a tenyerét. A paraszti életet megkülönböztet. Legyen hát ő az első emlékező. Amikor fölkerestem lakóhelyén, a Korpona utcában, javában szorgoskodott a kertben. Túl a hetvenen még mindig mozdul a keze a dologra, most is fát nyes, de körülötte az egész kert árulkodik gazdájának szakértelméről, munkaszerepéről. Szinte röstellem megzavarni, de Lénárt Miklós kiegészít. A vendégnek kijáró tisztelettel fogadja az idegent, tessék a lugasba, s amikor megtudja, mi járóban va-

gyok, udvariassága kedvességé színeződik.

— Emlékszem-e a földosztásra? Hát persze, hisz magam is a földosztó bizottság tagja voltam. Azon a részen, ahol mi osztottunk, ötszáz holdas volt a határ. Elég soká, két hétig elhúzódt a munka, mert nem voltak mérnökök, magunk mértük ki és

a kerület egyik tanácstagja. Aztán a szovjet katonai városparancsnok felajánlott az ünnepélyes alkalomra egy borjút. Kinn a szabadban, kenderben készült a finom vacsora, mulattunk, s az embegekben lassan oldódni kezdett a tartózkodás. A Szemere-birtok volt cselédei, kubikusok, törpebirtokosok, kertészek —

pekét a felszabadulás után egy kis ideig még itt tartózkodó Szemere István nagybirtokostól vásároltuk meg árverésen, egy Hoffer traktort meg egy ugyanolyan cséplőgépet. Ezekkel dolgoztunk. Idáig minden nagyon könnyűnek tűnt, a nehézségek csak ezután következtek. A földhöz juttatott gazdák gazdasági helyzete olyan kiábrándító volt, hogy szinte lehetetlennek tűnt az is, hogy önmagukat és családjukat el tudják látni élelemmel. Sokan leültek a föld közepére, hogy hát ők most már mit csináljanak? Bizony nagyon nehéz időszak volt. Lassan-lassan érlelődött a felismerés, hogy ki-ki önmagában nem boldogulhat. 1948-ban megindult a szövetkezeti szervezkedés, s alig egy évre rá Pestimrén már élt a környék első mezőgazdasági termelőszövetkezeti csoportja, a Szabadság. Persze, önmagában ettől még nem lett rózsás a helyzet, a tizenkét alapítót 120 hold földterületen mindössze egyetlen lóval dolgozott, ez jelentette a közös vagyont.

A Szabadság után több kisebb termelőszövetkezet alakult, nevüket nem lehet elfelejteni, nemzeti nagyjainkat választották a tagságok névadónak: Dózsa, Kossuth, Petőfi és Rákóczi néven születtek meg az új tsz-ek. De rajtuk kívül alacsonyabb szervezeti formában is történtek csoportosulások, ilyen volt például a II. Kongresszus nevét viselő, amelyet hat éven keresztül magam vezettem. A mi kapcsolatunk meglehetősen laza volt, egybe szántottunk-vetettünk, megbeszéltük egymással terveinket, felosztottuk a gazdák között a munkát, majd a hasznot is elosztottuk. Nem ezek a laza kapcsolatú csoportosulásokok volt a jövő. Megszüntek a gyengének bizonyuló szövetkezetek, valamennyi beleolvadt a Szabadságba. Mi magunk is ezt tettük az ellenforradalom bomlasztó-zúléstó időszakában. A régi földek javarészt beépítették, van ahová erdőt telepítettek.

A Szabadság termelőszövetkezet viszont megerősödött. Az országban elsők között lett milliomos közösséggé. Meg lehet nézni, milyen modern, szép vonalú irodaháza van, egészen olyan, mint az ENSZ-palota. Valamikor, a kezdet kezdetén egy ököristállóhoz hasonlatos épületben intézték a közösség ügyeit. Vagy tíz esztendőn keresztül egyetlen traktor jelentette a gépparkját, ma pedig sok-sok korszerű erőgéppel rendelkeznek. A tagságot nem kell lasszóval fogni, a zárszámadások eseményszámba mennek, sok pénzt osztanak az embereknek. Még nekem is küldenek ezer forintot, pedig már negyedik éve annak, hogy nyugdíjba mentem. Így becsülik meg a sokéves munkámat, hiszen abban, hogy a szövetkezet ma itt tart, nekünk öre-

geknek igen nagy részünk van. A kertészetbe meg a korszerű állattenyésztési részlegbe beépítettük erőnket, tehetségünket. Ennek lett eredménye, hogy szövetkezetünk — saját kategóriájában — országosan első is lett, és elnyerte a kormány vándorzás-laját és a Kiváló Termelőszövetkezeti Gazdaság kitüntető címet. Ami talán ennél is fontosabb, hogy a tagság munkája nyomán évről évre emelkedő termelés nagyban hozzájárul kerületünk lakosságának egyre jobb ellátásában.

A XVIII. kerület területi nagysága meghaladja a 38 negyzetkilométert. A nagy-kiterjedésű és egyre növekvő lélekszámú kerület kommunális fejlesztése jelentős feladatok a párt-, állami és társadalmi szerveknek. A múltat ismerők tudják, hogy volt hová költeni a pénzt. A majd harminc év távlatából nehéz volna ráismerni Lőrincre és Pestimrére.

Erdemes belelapozni Szendy Károly tanulmányába. 1942-ben jelent meg. Ebben több táblázatot közöl, melyek alapján képet kaphatunk Lőrinc és Imre felszabadulás előtti helyzetéről. E két település amúgy sem nagy úthálózatának mindössze 12 százaléka volt szilárd burkolatú. Nem hiába tartották Pestlőrincet a cipészek Mekkájának, jobbára sóderrel borított utak járdák gyorsan koptatták a cipőtalpukat.

A csatornázásról ezt írja a tanulmány: Pestszentlőrincen csupán az Állami Lakótelep területe haladja meg azt a népszerűségi fokot, amely a csatornahálózat megépítését már szükségessé tenné. A város nincs csatornázva, egyedül az Üllői út mentén van csapadékvíz-levezető csatorna. Megoldandó feladat tehát a sűrűn lakott Állami Lakótelep csatornázása — hívja fel az illetékesek figyelmét az elhanyagolt állapotokra a tanulmány.

De bármelyik részét vizsgáljuk meg a kommunális ellátottságnak, az akkori állapotok mindenben szomorú képet mutatnak. Pestlőrincen a lakások felében petróleummal világítottak. Imrén ez a vizsgálódás ijesztő adatot közöl: 98,5 százalékot.

Erdemes lesz felidézni, hogyan született meg a felszabadulás után az új, immár jogos érdekeket képviselő közígazgatás.

Az illegálisban harcolók közül néhányan a felszabadulást követő percekben jelentkeztek a szovjet parancsnokságnak. A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt képviselőiben Hási Árpád, Józsa Sándor, Vorell István, Schuzdek László, Koller Gyula, Olajos Gyula és Boris István ajánlották fel munkájukat a felszabadító csapatoknak, de végeredményben a kerület megmaradt lakosságának. Az elhagyott városban a romok között azon-

Benjámín László:

Kezesség

Mikor először jártam ebben a kis pestszentlőrinci házban, a szülők, a fiú, a lányok heten laktak az egy szobában.

A legidősebb fiú nőült elsőnek, s párostul maradt ott, az öreg falhoz, a szülői házhoz még egy szobát ragasztott.

Megnőttek a fiúk, a lányok, s a régi fészket ők se hagyták: Minden új pár rakott magának egy új szobát, egy új verandát.

Az öregeket eltemették, házasodtak, és kereszteltek, s terjeszkedtek, rakták a házat, telepítették a telket.

Táncoltak egymás lakodalmán. Ha megijedtek, összebújtak. Egy konyhán böjtöltek keresztül válságokat és háborúkat.

Krumplin, babon, üres kenyéren — de mindnek fia-lánya megnőtt. Tizenegyen vannak a házban Nősülendők, férjhezmenendők.

Előttem ez a ház nem harminc, de százezer évet idéz föl: Miképpen nőtt törzs a családból, a törzsből a nép, nemzet a népből.

Benned bízom, mindent-kibíró és mindent lebíró közösség, ismeretlen vészekre nyíló századokért szilárd kezesség!

karóztuk a földet. Végülis április 8-án a volt földesúr, Szemere István, kastélyában sor került az ünnepélyes földosztásra, az új tulajdonosok juttatási emléklapot kaptak, majd egy évre rá megtörtént a telekkönyvi kiosztás is. Összesen kilencvenhét új gazda jutott földhöz, szociális helyzetétől és családjának nagyságától függően. Akik ott voltak az ünnepélyes beiktatáson, soha nem fogják elfelejteni. Bizony voltak, akik nem merték elfogadni a földet, de ezen nincs mit csodálkozni, hisz tőlünk néhány kilométernyire még javában folytak a harcok, amikor mi 1945. februárjában megkezdtük az igénylők szervezését. Sokat segített nekünk egy haladó gondolkodású pap, Somogyi László. Ma különben

ők kapták a legjobbat: húsz aranykoronás földeket —, no meg a kishaszonbérlet és attól a pillanattól tudták, hogy a legfontosabb, művelni a földet, hogy legyen enni való. — Az új földtulajdonosok géphasználati szövetkezetet alakítottak „Pestlőrinci gazdaszövetkezet” néven — fűzi tovább a szót Lénárt Miklós. — Azt hiszem, Józsa Sándor polgármester volt az első elnöke. Én magam is tagja voltam a gazdaszövetkezetnek. Alakulásunk után az volt az első dolgunk, hogy vetőmagot és takarmányt szerezzünk. A szovjet parancsnokság közbejárására az ország másik feléből, Szabolcsból 3—4 vagon vetnivaló burgonyát kaptunk. Maradt vagy fél vagonra való, azt a Hoffer-gyár munkásai között osztottuk ki. A gé-

KOCSI HELYETT RÉG A MÓZES-KOSAR A DIVAT LŐRINCEN. ÉRTHETŐ, HISZEN ÉVENTE 1400 KISBABA SZÜLETIK

BUDAPEST EGYIK LEGSZEBB ÚJ LAKONEGYEDE A LAKATOS-TELEP, HATALMAS PARKJAIVAL, MODERN ISKOLAJÁVAL, ÜZLETEIVEL

buszonkilencedik tavasza...

nal meg kellett indulnia a közigazgatási munkának, a rend helyreállításának. Józsa Sándor lett a város polgármestere.

A legfontosabb feladat az volt, hogy cserepet, téglát, üveget és más építőanyagot juttassanak a helyreállító munkákhoz. Ennek a feladatnak az ellátására szervezték meg a műszaki hivatalt, majd a lakáshivatalt, hogy a fedél nélkül maradóknak — ha ideiglenesen is — hajlékot adjon.

Január 8-a nevezetes dátum. Ezen a napon tartotta első ülését a már legális MKP és a koalíciós pártok képviselőiből szerveződött Nemzeti Bizottság. A történelmi relikviaként őrzött jegyzőkönyv tanúsága szerint már az első ülésen fontos határozatok születtek a felszabadított területre visszatérő lakosság nyomorának enyhítésére.

Néhány hónappal később, az első szabad és demokratikus választásról felvett jegyzőkönyvben ott találjuk Józsa Sándor nevét, akit a közgyűlés a korábbi ideiglenes megbízatása után végleges polgármesterré választott. A képviselőtestület tagjai között volt Lakatos Gyula is, aki évekkel később, az új tanácsörvény életbelépésekor az első tanácselnöki tisztet töltötte be. Ugorjunk át e néhány esztendőre.

Az országgyűlés 1949. december 20-án törvényben mondja ki Nagy-Budapest létrehozását. Az új törvény alapján a fővárost 22 kerületre osztják, összefogva a peremvárosokat is. Így vált, illetve alakult át Pestszentlőrinc megyei város és a hozzá csatolt Pestimre Budapest XVIII. kerületévé.

Ezután nem sokkal megkezdődött a közigazgatás átszervezése, az 1950-ben hozott tanácsörvény végrehajtása. 1950. október 22-én választották meg a 91 tanácsagot, közülük 51 volt a férfi és 40 a nő. A tanácsagok megválasztásával a tanácsrendszer végleges bevezetése megtörtént. Új közigazgatási formában, új szervezeti alapon bontakozott ki az új közigazgatási rendszer tevékenysége, tömegeket mozgósító ereje.

Az elért eredmények többet mondhatnak minderről, mint e néhány soros írás. Ezért ne hallgass mindig a rohanó élet diktálta ütemre, szakíts rövidet vagy hosszabb sétára is időt. Csak így láthatod meg kezdet alkotását szép valóságában. És ne hallgass a folyton elégedetlenkedőkre, akadémikusokra, magyarázd meg nekik, hogy eredményeinket nem a mesék varázslójának köszönhetjük, átvirrasztot éjszakák, gyógyszer-vacsorák, gyomorfejkély, kibesedett kezek, verejték-óceán, sok-sok emberi munka az ellenértéke minden új létesítménynek, a ház előtt díszelő virágágyásoknak, játszótérnek, mindennek.

A lakosság lélekszáma Nagy-Budapest alakulásakor Lőrincen alig több, mint 48 ezer, 1960-ban már eléri a 69 ezret. A negyedik ötéves terv végére a kerület lakossága eléri a százezeret. A kerületi tanácsnál egyéb adatokat is kapunk. Tury Zoltán tervosztályvezetőtől megtudjuk, hogy a lakosság kor szerinti összetétele nagy szóródást mutat: 16,8 százalék a nyugdíjasok száma, a fiataloké 21, ebből a 0—14 év közöttiek 17 százalékot tesznek ki. Nekik apáik, nagyapáik munkája is történelem. Bánjunk csínján a szavakkal: a fiatalság hajlamos arra, hogy önmagától számolja a világot.

Budapest kerületei közül Lőrinc 1960 óta a harmadik helyen áll lélekszámának növekedésében, évente átlag 1400 kisbaba születik errefele. Munka után a parkok, terek benépesülnek apróságaitak levezető edesanyákkal, a KISZ-lakótelepen mindennapos látnivaló a két szülő közt mozeskosárban utazó csöppök.

A lakosság számának rohamos növekedésével együtt a

lakások száma is emelkedett: 1960-tól napjainkig 10 ezer lakás épült a kerületben. Megépült a már említett KISZ-lakótelep meg a Lakatos utcai, de nagyon sok családi ház is épült. A kerület vezetőinek távlati elképzelései szerint ezt az utat kell folytatni tovább, e kétarcú lakásépítés megfelel Pestlőrinc sajátosságainak. Így alakul ki az idők folyamán a KISZ- és a Lakatos utcai lakótelep összekapcsolásával a kerület belső központja, körülötte pedig tovább nő és szépül a zöldövezet és a villanegyed.

Mi az, ami már most dicsékvésre méltó? Ilyen sok van. A KISZ-lakótelep az ország legnagyobb ifjúsági lakótelepe, 2200 lakását a kerület üzemének fiataljai kapták. Erre a telepre sokan gondolhatnak büszkeséggel. Nemcsak azért, mert kerületünk fiataljai voltak az elsők a lakásépítési akcióban, hanem azért is, mert saját erőből sok-sok társadalmi munkával folyt itt az építkezés. Az egymáson való segítése, a közönség érdekeinek tisztelete pedig méltán vált ki elismerést. Ne felejtjük ki azt sem, hogy a tanács alaposan belenyúlt a pénztárcájába, és 156 millió forinttal költséggel megépítette a telep járulékos és kapcsolódó beruházásait.

Nagyon szép a lakótelepek környéke. Itt nem fullad unalomba a modern építkezés: a színek, formák mögött tágasak a lakások, a házak körül gondozott parkok, tele virággal, bokrokkal, néhány év múlva már árnyat adó facsemetékkel, köztéri szobrokkal. Aki jobb szeret fadrészek alatti ücsörögni, mint a kevésbé védett lakótelepi parkok piros padjain, az sétáljon el a kerület legszebb és legnagyobb parkjába. A Kossuth téri park növényzetét a háború teljesen elpusztította, most látható fái egyidősek a felszabadulással.

Néha-néha fölkapjuk a fejünket: repülőgép húz el fölöttünk. Valamikor bombázók és felderítőgépek röpködtek a rémült város légtérében, most egyik büszkeségünk: kerületünkben van az ország kapuja, az 1950-ben elkészült Ferihegyi repülőtér.

Aki járművön akarja folytatni a szemlélődést, három villamos- és autóbuszjárat közül válogathat. Van még mit nézni. A bolthálózat alapterülete csak az utolsó 15 évben megháromszorozódott. Sorra tűnnek el a kiszolgált, apró boltocskák, helyettük 1975 végéig újabb hat ABC-áruház épül. S ami már régi érdem: kerületünkben húzták föl a főváros első szolgáltatóházát, amit azóta több másik követett, mint a Szarvacsárda téri vagy a Fáy utcai.

A lakosság kommunális ellátottságában jelentős szerepe van a Május 1. Strandfürdőnek, amit nem sokkal a felszabadulás után kezdtek építeni. A pestimrei stradfürdőt is alaposan átépítették, szomszédságában pedig tisztasági fürdőt létesítettek. A pestimrei posta épülete a legkényesebb izlést is kielégíti.

Kerületünk fejlődésének egyik formérője az útburkolatok korszerűsítése. Az úthálózat jelenleg 302 kilométer hosszúságú, ebből a felszabadulás előtt 26,6 km-t láttak el szilárd burkolattal. Napjainkban viszont 85 kilométer hosszúságú kocsitutat borít kő, keramit, beton vagy aszfalt. Az utak mentén összesen 540 km hosszúságban húzódnak járdák.

Ezek korszerűsítésében még nagyobb az előrelépés, hiszen negyvenöt előtt alig hét kilométer tett ki a szilárd burkolatú gyalogút, ma pedig a teljes terjedelemben 45 százalékát ez adja. Megoldódott a vízszolgáltatás, a szennyvízelvezetés, s ha leszall az este, sehol nem gyűjtenek már petróleumlámpát, kiépiült a városrész elektromos idegrendszerét, a kerület fő útjain higanyszárműveket, a nap-

pali fényt. Szemet szűr egy csúnya foghíj a kerület központjában, a szanált téglagyár helyén kopár pusztaság rontja az összképet. Ide kerül az új központi szakorvosi rendelő, negyven orvos munkahelye. 1975 végéig megtervezik, s utána hozzájárulnak építéséhez, ígéri a tanácsnál.

Pestlőrinc üzemében hozzávetőlegesen 16 ezer fizikai dolgozó keresi kenyerét, kétharmad részük a gyengébb nem képviselője. Árukkódó adat ez: Pestlőrinc textilkerület. A KISTEX-ben, a Pamutfonóipari Vállalat központi gyárában — a Lőrinci Fonóban —, a Szalagszövő- és Csipgyárában, valamint a Vattagyárában a nők viszik a primet a munkában. Munkakörülményeik javításáért, a szebb és jobb termékekért több száz milliós rekonstrukciókat végeznek, a gyárak. A felsoroltakon kívül további hat állami ipari vállalat — illetve ezek gyáregysége — működik a XVIII. kerületben. Talán jobban érzékelhetjük az ipar felszabadulás utáni fejlődését, ha fellepünk a „Majori Városok Monográfiája” sorozatban 1937-ben megjelent könyv „Pestszentlőrinc gazda-

sági élete” című fejezetét. A kérdéses rész hat oldalnyi terjedelemben, minden igyekezete ellenére sok üzembről nem tud beszámolni. A fejezet adatai szerint Lőrinc lakosságából 7572 fő volt iparos, ami alatt a gyári munkásokat és az önálló kisiparosokat egyaránt értették, de közülük se mindenki dolgozott helyben. És nagyon sok azoknak a száma, akik iparosként kerültek a statisztikába, valójában viszont munkanélküliek voltak. És mivel a család enni kért, csoda e, ha sok ma élő idős ember így kezdi életrajzát: „Tanulás helyett dolgoznom kellett...”?

Igen, a Horthy-rendszer ügyelt arra, hogy a munkások gyerekeit lehetőleg távol tartsa a művelődés forrásától, az iskolától, könyvtől. A felszabadulás előtt alig néhány rosszul felszerelt óvoda és iskola működött Lőrincen, a bölcsőde meg egyenesen ismeretlen fogalom volt. Jellemző, hogy mennyire egy-egy ember elhivatottságától függött a pedagógia sorsa, a következő eset. A Ganz-gyári munkások gyerekei részére egy fiatal óvónő 1933-ban óvodát szervezett. Semmiféle állami tá-

mogatást nem kapott, de a város sem dotálta az intézményt, éveken keresztül a szülők nyomorúságos havi egy pengőjéből tengődött az óvoda. Az óvónő különben a felszabadulás után még nagyon sokáig volt ennek az óvodának a vezetője. Ne hallgassuk el a nevét sem: Klesits Józsefné.

A felszabadulás után teljesen újja kellett szervezni az oktatásügyet, de az intézmények terén is nagyon mostoha volt a helyzet. Az 1945. január 8-án megalakult Nemzeti Bizottság Tekes Sándorné tanítónőt bízta meg az oktatási ügyek vezetésével. Két nappal rá már szovjet katonai parancsnokságon tárgyalni nyolcadmagával a lehetőségekről. Sajnos, nem volt túlságosan biztató a kép, a meghirdetett pedagógusgyűlésre alig néhányan jöttek össze. A legtöbb tanítót, tanárt elnyelte a háború. Ennek ellenére vállalták, hogy nyolc napon belül megindítsák az iskolai munkát. Mozgósítottak mindenkit, aki számításba jöhetett. Takarították a tantermeket, mert a németek iszállónak használták azokat. Még az is belefért elképzeléseikbe, hogy egyik-másik iskolaépületet aláaknázzanak. Pestimrén, a mai Szélső utcai iskola helyreállítása közben ezért vesztette életét két fiatal, Póth Irén és Szigeti Kálmán. Emléküket az iskolában márványtábla örökíti meg, és Pestimrén két összefogódzó utca viseli nevüket.

Január 18-án megindult a tanítás. Eleinte nehezen lehetett összetoborozni a gyerekeket, a fasiszták messzehallatszó hangszórókon riogatták az embereket, hogy az oroszok összeszedik a gyerekeket és a tanítókat. A lakosok lassan belátták az állítás képtelenségét, lépten-nyomon találkoztak a városban cukrot osztó szovjet katonákkal.

Lőrincen január végére ötszáz, egy hónapra már kétezer gyermek járt iskolába. Tanította őket pedagógus, tisztviselő, zongorista, zsidó rabbi, mérnök, orvos, sőt még fényképész is, aki elsőnek az országban orosz nyelvre tanította a nebulókat. Tekes Sándornét 1945. március 17-én a debreceni kormány kinevezte az ország első tanfelügyelőjévé. Lőrincen kívül hozzá tartozott Kispest és a Ganz-telep. Létfonosságú volt, hogy megszervezzék a pedagógusok és a gyerekek ellátását. Teherautót és sofórt kaptak a szovjet parancsnokságtól, így már februárban elindulhattak a felszabadított hátszázba élelemért. A beszerző körutak fő szervezője Mogyorósi Sándor hivataloság volt.

Itt, Lőrincen alakult meg az ország első pedagógus szövetekezete, sokáig a Vöröshadserg útja 89-ben működött. Minden belépő tag egyelőre részesült az élelemből, volt, hogy mindössze 10 dekagram liszt jutott fejénként, de a „kincset” igazságosan osztották szét.

A rossz közellátási helyzetben a legtöbb gondot a gyermekek élelmezése okozta. A jelenlegi Fonógyár, majd a Szabadság Gyermekekhon területén nyílt az a konyha, amelyik egy tál étellel és tíz deka kenyérral sok gyereket mentett meg az éhhaláltól. A konyhát a Nemzeti Segély nyitotta és működtette. Ugyan kinek jut manapság eszébe az élelemből teli boltokat látva ennek a százezrek életét megmentő intézménynek a munkássága? Erőfeszítéseire emlékezve idézzünk néhány sort a Nemzeti Segély lőrinci csoportjának felhívásából:

„... a Gyöngyvirág utca 28. szám alatti konyhánk hét napközi otthonnak és hat iskola rászoruló gyermekeinek juttat egytál ételes ebédet 10 deka kenyérral...”, ugyanott „... 30 gyermek 3 hónapostól 6 éves korig bentlakásos formában részesülhet ellátásban és gondozásban.” És még egy mondat: „A rászoruló terhes

és szoptató anyáknak is juttatunk csomagot, amelynek tartalma burgonya, hüvelyesfélék és zöldség.”

Burgonya, hüvelyesfélék és zöldség A mindennapok keserűségében ez volt az első csoda. Nem nagy, de sirást fakasztó. Aztán sűrűsödtek a csodák. Hazi Árpádné és Golda Józsefné, a Szabadság Gyermekekhon akkori vezetői mindent elkövettek védenekért. Kis idő múlva már csinos ruháskákból játszhattak az apróságok.

Megszervezték Lőrincen a csecsemő-ellátást, majd a „vándor cipőmozgalom” is beindult. A gyűjtésből jutott vi-seltes lábbeli a mezítlábos gyerekeknek. Az iskolások eleinte meg egymásra rakott téglákon hallgatták a tanítót, szék, pad csak jóval később jutott. Megszervezték az iskolánővérek intézményét. Ez a lépés nagy jelentőségű volt a járványok megelőzésében. El-sőnek a Rendessy telepi óvoda nyitotta ki kapuit. Megszervezték a kisgazdaasszony-képző iskolát, ahol 14—18 éves lányok az általános műveltsé-gi tárgyakon kívül a rendszeres napi foglalkozások keretében gyors- és gépirást, ház-tartást tanultak. A város akkori vezetősége állást fog-lalt a fiúk és lányok közös tanítása mellett. Aztán meg-kezdte működését a gimnázium, a kereskedelmi iskola és a női szakiskola. A kishitűek tátott szájjal lehették, hogy lassan, fokozatosan szabályo-zott mederbe került az élet. A sok keserves erőfeszítésnek eredményeképpen a lőrinci is-kolások nem veszítették életét. A csonka 1944—45-ös iskolai évet 9 népiskola, 3 polgári, 1 kereskedelmi középiskola, 2 kereskedelmi szaktanfolyam, 1 gimnázium, 1 gazdaasszony-képző iskola, 2 gyermekekhon és 9 óvoda fejezte be. Hason-lókról számolhatnak be a Pestimrén és a Ganz-telepen dolgozó pedagógusok.

Szenteljünk néhány sort a-nak bemutatására, hogy hová fejlődött az oktatási intézmé-nyek hálózata a XVIII. kerü-letben.

Leírunk már: a felszabadu-lás évében nem volt bölcső-de Pestlőrincen. Még 1951-ben is csak egy területi és két üzemi bölcsőde működött. A negyedik ötéves tervidő-szak végére összesen 658 kis-babát gondozhatnak a ke-rület bölcsődéi. S hogy ez a szemre tetszetős adat a való-ságban kevésnek látszik, arra magyarázat a bölcsődék egyre növekvő népszerűsége, s an-nak beigazolódása, hogy az ott nevelkedő gyermekek szel-lemi és testi fejlődése sem-miben sem marad el az ott-hon nevelkedőktől.

1971-től 75 végéig negyven-öt tantermet épített a tanács, akkor számuk összesen 191-re emelkedik. Sokat, nagyon sokat fejlődött a kerület ezen a téren, de van még mit ten-ni. A tanácsnál elmondták, hogy a tornatermek számát tekintve Pestlőrinc az utolsó-k között van, pedig már eddig is sokat áldoztak a hiányok pótlására. Most is építenek egy tornatermet az egyik ál-talános iskolában.

1970-ben 1272 kisgyerek szá-mára volt hely az óvodákban Lőrincen. Ez a szám 1975 vé-gére megkétszereződik. A hal-talmas fejlődésben nem kis szerepük van Lőrinc szövetke-zeteinek, üzemének, vállalatainak, akik 13 millió for-inttal segítették a program megvalósítását. A kerület üzemének, társadalmi szer-veinek összefogódásai született meg a Balatonakali százsze-mélyes ifjúsági tábor is, melyben 2,5 millió forintot összerakó társadalmi munka hirdeti a lőrinciek segítőkés-zségét.

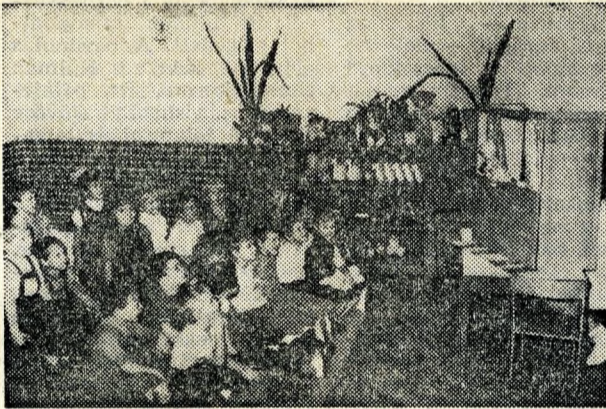
Barangolásunk végére ér-tünk. Amit láttunk, hallot-tunk, csak parányi töredéke mindannak, ami mesélésre ér-deemes. De magának kiegészít-heti bárki saját emlékeivel, örömeivel. A kerület történe-téhez az is hozzátartozik.

Búcsúzóul még egyszer ki-mondjuk: érdemes néha-néha a felfedező kíváncsiságával végigjárni azt, amit úgy hi-szünk, hogy nagyon ismerünk. Bizonyára tetszeni fog. Külö-nösen mostanság, hiszen ta-vasz van. A huszonkilencedik tavasz.

FEHÉR GYULA

A lőrinci téglagyárban egykor 10 éves gyerekeket is dolgoztatták.

Ma a kerület lakóinak, vezetőinek egyaránt szívügye, hogy boldog és gondtalan legyen a gyerekek élete.

A régi kis szatócsoportok helyett modern ABC-áruház várja a vevőket.